

At filosofere med børn - Religionernes Dag 2020

Aflærer Maibritt Hauvgaard Pedersen, Kolding Realskole

Religionernes Dag - den glædelige, inspirerende, årlige tilbagevendende begivenhed, hvor lærere og andet godtfolk med interesse i religionsfaget fra hele landet mødes i et både fysisk og fagligt fællesskab et sted i Danmark. Dette år i Odense. Og alle andre steder - på samme tid! I denne Covid-19 pandemi tvinges mange af os nemlig til at gå online - til møder, til undervisning, til læge - og nu også til Religionernes Dag.

Der var tilmeldt 199 deltagere, fortalte John Rydahl i velkomsten. Et rekordstort tal og man kan jo passende filosofere lidt over, hvad dette mon skyldtes. Var temaet "At filosofere med børn" særligt tiltrækkende, eller er folk simpelthen så sultne efter at være blandt mennesker uden for egne "cirkler", at de tager imod alle spændende tiltag med kyshånd. Lidt lige som museerne og øerne i Danmark har haft rekordbesøg - og Røde Kors har haft 17.000 frivillige, der meldte sig under den første Coronabølge. Intet er så skidt, det ikke er godt for noget.

Personligt havde jeg glædet mig rigtig meget til både temaet og mødet med andre mennesker. Sidstnævnte måtte jeg skyde en hvid pil efter, da jeg et par dage forinden var hjemsendt med symptomer, der krævede en test. Det er den nye virkelighed, vi står i. Ærgerlig over at gå glip af at komme lidt ud på tur, loggede jeg på Zoom for første gang, da dagen oprandt. Jeg har i denne tid opdaget, hvor mange forskellige muligheder, der er for at mødes online. Zoom er én af mange og jeg kan sige meget kort; Det virkede! Hele dagen forløb fuldstændig teknisk upåklageligt og jeg var meget positiv overrasket. Der var styr på det, fornemmede man - og på mange måder oplevede jeg, at jeg var en lille smule mere nærværende under hele seancen end jeg plejer at være sådan en lang dag, hvor der bare fyldes på. Det i sig selv var interessant og jeg har tænkt, det måske var fordi mine pauser blev holdt alene ude i solen med fuld opladning og måske fordi, der ikke var noget eller nogen andre, der distraherede mig i min lytning. Se, det er jo også en (filosofisk) tanke værd. Eller - er den tanke egentlig filosofisk - eller bare en tanke? For ikke alle tanker er vel filosofiske? At tænke filosofisk er at tænke over noget, der ikke har noget egentlig svar og dermed ikke kan være hverken rigtigt eller forkert.

Overskriften "At filosofere med børn" kan næppe være helt ukendt for dagens deltagere. Det er et emne, der har fyldt de seneste år inden for pædagogikkens verden både internationalt og nationalt. I England kaldes det "Philosophy for Children", som de selvfølgelig har forkortet til P4C. Det får det jo straks til at lyde både trendy, teknisk og videnskabeligt på samme tid. Noget man kan måle

på. Det ville høste stor interesse fra nogle politikere, der fluks ville sætte det på skoleskemaet som et højt prioriteret eksamensfag. En væsentlig forskel på filosofien og mange andre fag er, at hvor andre fag ofte begynder med svar, begynder filosofien med et spørgsmål. De af os, der omgås særligt de mindre børn til dagligt tænker nok, at netop denne præmis gør den filosofiske samtale meget nem. Ja, det skulle man tro!! Men erfaringen har vist folk fra "Filosofi i Skolen", at det ikke altid er så nemt, når det bliver rammesat. Hvem har i øvrigt ikke prøvet at sidde i en rundkreds med de små, eller stå foran de større med en følelse af, at her er gang i en rigtig god, filosofisk samtale for at blive afbrudt af en elev, der utålmodigt spørger om vi ikke snart skal rigtigt i gang?

Det skal man dog ikke lade sig slå ud af. Gevinsten ved at filosofere med børn er i følge engelske undersøgelser, at det styrker, ikke bare elevernes faglighed, men også deres tro på egne evner, modet til at tale i forsamlinger og evnen til at lytte samt en forbedring af de sociale kompetencer. Faktisk mener man, at det at udvikle børns evner til at filosofere er en nødvendig kompetence for at kunne deltage aktivt i fremtidens demokrati. Et demokrati, hvor der netop er brug for evnen til at lytte og argumentere og være både undersøgende på argumenter og åben for at ændre holdning, hvis en andens svar skal vise sig at være bedre end ens eget. Jeg tror alle os, der bevæger os på de sociale medier, har en klar fornemmelse af, at netop disse kompetencer i høj grad er truet, hvorfor det i virkeligheden kun bliver mere og mere presserende at praktisere det at filosofere med børn.

Det var blandt andet også de ovennævnte fordele lektor Caroline Schaffalitzky (SDU) fortalte om i dagens første oplæg; Hvad er filosofi med børn. Et oplæg, der på alle måder gav rigtig gode anvisninger på, hvordan man helt konkret kan gribe disciplinen an. Caroline Schaffalitzky er til daglig leder af Filosofi i skolen, der er et tværfagligt forsknings-, udviklings- og efteruddannelsesprojekt ved Syddansk Universitet. Hun påpegede, at grundtanken med at filosofere med børn i skolen er, at eleverne skal *tænke* filosofisk. Meningen er ikke, at de skal lære *om* filosofi, men snarere *af filosofi*. Den filosofiske samtale er en praksis, der i øvrigt indfrier et af Olga Dysthes dialogiske idealer om det flerstemmige og dialogiske klasserum (Dysthe, 1997)

At tænke filosofisk vil som sagt sige at undre sig, stille spørgsmål, der ikke nødvendigvis har et svar og bevæge sig i et undersøgende fællesskab. Alt dette kræver nogle fastsatte rammer, en kompetent lærer, der kan guide samtalen gennem åbne spørgsmål og i øvrigt lukke ned for sin egen trang til at høre sig selv eller fremskynde et svar. Her må jeg indrømme, at jeg ser en potentiel udfordring for mange af os lærere med en god intention om at filosofere med børn. Om det er et personlighedstræk eller en arbejdsskade ved jeg ikke, men mange af os lærere har en voldsom trang eller måske bare en dårlig vane med at fremskynde svar, tale mere end vi lytter og afvente de "rigtige" svar i en hektisk lektion, men til gengæld er vi heldigvis ret lærenemme. Det første oplæg var velvalgt. Det var et kort minikursus i at komme godt i gang. Do's and don't's blev nævnt og vi

blev mindet om, at den ægte samtale i klasserummet er efterstræbelsesværdigt og god i teorien, men svær at mestre i praksis. Det tror jeg de fleste lærere kan nikke genkendende til.

Mindre børn er filosoferende af natur, som nævnt flere gange. Det opdager vi, når vi slukker for larmen omkring os, lægger telefonerne væk, lytter og er nærværende og åbne for spørgsmål, vi ikke umiddelbart kan finde svar på. Den evne lader til at gå tabt gennem opvæksten, måske fordi vi ikke honorerer den? Når vi når til de ældste klasser, kan det være virkelig svært at få dem til at undre sig over noget som helst, hvilket tyder på at det at filosofere er noget, der skal holdes ved lige.

At filosofere med børn i skolen er en pædagogisk praksis, der forudsætter et indhold, en form og et formål. Det er altså ikke bare en sludder for en sladder om løst og fast, men som tidligere nævnt et rammesat rum med en ret stram struktur forklædt som en åben og fri samtale med plads til alle. Filosofi kommer af det græske ord *philosophia*, der betyder kærlighed til visdom og Sokrates sagde, at undren er begyndelsen til visdom. At filosofere er at undre sig, og vi bliver klogere af det. Denne undren forsøger de næste oplægsholdere at skabe rum for med deres virksomhed "Rum for undren", der har specialiseret sig i at skabe materialer, der lægger op til undren ved at have fokus på forholdet mellem tænkning, sprog og kunsten. De pointerer, at *"mødet med kunsten er mødet med noget, vi ikke forstår og får os til at stille spørgsmål"* og fortsætter med *"at kunsten tænker anderledes end videnskaben og giver anledning til erkendelse."* Det er så sandt som det er sagt og selv om ærindet med denne artikel er en anden, vil jeg da ikke undlade at slå et slag for de praktiske musiske fags berettigelse på skoleskemaet - uden de havde behovet gøre det til et teknisk, paratvidens-eksamensfag. Noget har værdi i sig selv, som en del af vores dannelse og som et led i en variation af erkendelsesformer. Jeg kendte ikke til "Rum for Undren" tidligere og under oplægget havde jeg hele tiden fornemmelsen af, at det handlede meget om at tegne og dermed var målrettet de mindste. Altså dem, der stadig tegner - for det er desværre efterhånden også helt almindeligt, at elever helt ned til første klasse simpelthen nægter at sætte en streg på tegnepapiret. Siden hen har jeg dog været inde på www.rumforundren.dk og er blevet noget mere begejstret og har stor lyst til at erhverve nogle af de spændende samtalekort og oplæg til samtale, der er målrettet de lidt større elever.

Efter de to interessante oplæg var der en tiltrængt pause. Den var god. Og lang. Det var her, jeg ville have sludret med kollegaer fra hele landet, snust rundt ved forlagenes boder og nydt den odenseanske sol. I stedet fik jeg sat en vask over, inden jeg indtog min terrasse i den koldingensiske sol, som jeg må formode er den samme i hele landet. Jeg nød roen og en lille blunder og var helt frisk og modtagelig for næste punkt på programmet; workshops!

Endnu en gang var jeg begejstret for teknologien. Den kompetente lærer fik os lynhurtigt delt ud i små online-grupper med 54 andre onlinedeltagere fra det ganske land. En konkret opgave med at gradbøje ondskab gav hurtig anledning til drøftelser om, hvorvidt det er mest ondt at køre spirituskørsel med døden af uskyldige mennesker til følge eller bevidst at undlade at gribe ind og forhindre andres ulykkelige død? Og så er der gang i den filosofiske samtale, hvor man må undre sig over andres svar og træne sin evne til både at lytte og argumentere. Det var en meget vellykket workshop-øvelse, som jeg kan forstå på en fysisk deltagende kollega, også var rigtig god i den virkelige verden. Måske endda bedre - trods alt.

"Filosofipatruljen", der består af Dorete Kallesø og Lærke Groth, har som vision at skabe gladere, mere reflekterende og aktive medborgere i samfundet. Deres håb er, at jo mere børn og unge filosoferer jo mere tolerant og bæredygtigt bliver vores samfund, hvilket tidligere nævnte undersøgelser jo også peger på. De laver et væld af undervisningsmaterialer, der lægger op til filosofiske samtaler og overvejelser, der kan downloades på siden www.filosofipatruljen.dk Det gode ved sådan en dag, som Religionernes Dag er blandt andet at blive mindet om alt det gode arbejde, der gøres af mange inspirerende mennesker i hele landet.

Så kom dagens store overraskelse for mig. Det næste punkt i programmet: Præsentation af den tyske filosof Ekkehard Martens tilgang til filosofi med børn. Ja det lød jo på forhånd ikke specielt inspirerende midt på en varm eftermiddag foran en skærm. Men det var det. Nogle gange ved man ikke, hvad man har manglet før man står med det foran sig. Eller nogle gange ved *jeg* det ikke. Som tilbagevendt fuldtidslærer efter snart otte år som deltidsansat har jeg selvsagt fået flere lektioner ind i mit skema og dermed har jeg fået en del mere undervisning i faget kristendom. Og man skulle måske tro, at med tyve års undervisningserfaring behøver jeg ikke planlægge de timer. Men det gør jeg. Planlægger. Finder nye ideer. Nye materialer. Nye tilgange. Og tvivler. Er det nu, den bedste måde at præsentere det på? Forstår de, hvad jeg mener med det? Skal jeg vælge filmen eller billedet? Hvordan får jeg dem med som aktive deltagere? Og jeg skal hilse at sige, at der er meget stor forskel på at undervise helt generelt i en første, en femte og en niende - hvor jeg bl.a. slår mine folder. Det med at være aktive deltagere har både "Rum for Undren" og "Filosofipatruljen" givet mig gode ideer til. Det er godt med spil, billeder, oplæg til samtaler og i det hele taget ny inspiration.

Inger Toftgaard Barrett og Marlene Printz Jellesen (UCN) førte mig med deres fremlæggelse af Ekkehard Martens' religionsdidaktikker helt tilbage til de spæde, lykkelige, lærerrige dage som studerende. Jeg fik en fornemmelse af at være tilbage i timerne med linjefag i religion og Henrik Bækgaard som underviser og didaktiktimerne med Alexander von Oettingen, der er to af de mest inspirerende lærere jeg har mødt i mit liv. Jeg sugede til mig og grifede ned. Velkendte, gemte, men

ikke helt glemte fagbegreber og en påmindelse om Paul Tillich, som vi også læste på seminariet og jeg i mit lærerliv ikke har beskæftiget mig bevidst med siden. Men ubevidst - viser det sig.

Hvor var det dejligt, som gammel og alligevel lidt ny og ofte tvivlende lærer (hører det ikke til gerningen?) at blive mindet om, at de valg jeg træffer, er baseret på et fagligt fundament, der blev plantet i mig af dygtige undervisere for mange år siden.

Da jeg for første gang i seks år trådte ind i en niende klasse i august for at tage hul på et år som lærer i faget kristendomskundskab, havde jeg gjort mig mange overvejelser om både emner på årsplanen og tilgang til disse. Overordnet kan jeg sige, at vi altid starter med en begrebsafklaring. Denne kan godt tage afsæt i et provokerende spørgsmål, der skal anspore dem til undren. Efter denne indledende seance bestræber jeg mig på at inddrage et kunstværk, en film, et digt, en sang eller lign og helt obligatorisk, faget taget i betragtning, skal vi omkring en tekst fra Bibelen, et udsagn fra Koranen eller i år have fokus på noget veda-agtigt, da jeg er så heldig at have en hinduist i min klasse. Jeg bestræber mig løbende på, at vi fører både faglige, fordybende og filosofiske samtaler. I hvert fald i teorien og egentlig alt for ubevidst. Alt dette, som udefra set kan virke helt tilfældigt og "rysten ud af ærmet" undervisning også for mig selv, er i virkeligheden en fænomenologisk, en hermeneutisk, en dialektisk og en spekulativ tilgang til mit yndlingsfag. Jeg er meget glad for, at jeg med dette oplæg blev styrket i min faglige lærerbevidsthed, der måske er lidt for rusten til tider.

Efter denne optur som jeg nok er klar over ikke alle deler, da vi jo er forskellige, handler dagens sidste oplæg om netop forskellighed. Nemlig den forskellighed, der viser sig i det flere-religiøse klasserum. Det er et meget vedrørende og aktuelt emne at tage op og ét, som alle os lærere i kristendomskundskab må forholde os til. Jeg genkendte alt, hvad post.doc. Søren Sindberg Jensen (SDU) nævnte. Desværre også en af faldgruberne, der handler om, at eleverne bliver repræsentant for deres religiøse baggrund. Der skal jeg være lidt mere skarp, afgrænsende og læreransvarlig. Det var godt at blive mindet om det, da der sidder elever med mange forskellige religiøse baggrunde på min skole. Det er særligt vigtigt med denne bevidsthed og ikke mindst at få den italesat blandt kollegaer. En anden ting, det fik mig til at tænke over er, hvordan man får fremlagt de forskellige religioners tilgang til forskellige emner, hvor man (jeg) godt kan komme til at betone sine ord forskelligt, eller vægte indholdet alt efter hvor enig eller uenig man selv er de anskuelser, den pågældende religion har på nogle emner.

Ja, det er jo en kunst at begå sig som lærer. I hvert fald en opgave, hvor det ofte er en fordel selv at kunne tænke filosofisk - og kan jeg egentlig det? Eller endnu vigtigere; kan man som lærer selv

vurdere om man kan det? Hvis man kun stiller de spørgsmål, der har færdigfabrikerede svar og hele tiden lader sig styre af planer, for lidt tid og behovet for kontrol i samtalen, så bidrager vi til at lukke ned for børns naturlige evne til at undre sig. Vi afvikler en evne i stedet for at udvikle den. For de elever, der for længst har glemt - eller aldrig rigtig brugt deres evne til at undre sig, må vi hjælpe til at åbne for den. For skeptikere kan jeg igen henvise til den tidligere omtalte engelske undersøgelse, der viser, at den filosofiske samtale har stor betydning for elevernes dannelse, men ovenikøbet styrker deres faglighed. På den måde går dannelse og uddannelse fint hånd i hånd og bliver ikke en af nutidens kedelige tendenser til at se det som en kamp mellem netop de to.

I en tid, hvor der generelt ikke er meget plads til at beskæftige sig med alt det, der ikke kan måles og vejes, er det mere nødvendigt end nogensinde, at vi får inddraget den filosofiske samtale og lad mig understrege, at den jo også kan finde sted i andre fag end kristendomsfaget.

Falske nyheder, sociale medier der nedbryder enhver form for demokratisk samtale, Tech-giganter, der manipulerer med os via konstant indsamlede data og en efterhånden ukritisk tilgang til alt, der er på nettet (og i virkeligheden) skaber et større behov end nogensinde for at udvikle og styrke de kompetencer den filosofiske samtale bidrager til. Google er eksempelvis *"summen af alle idioters idiotiske søgen på nettet"* hørte jeg i Hjerne-kassen (den 20.09.30 P1). Der kommer de forslag op, som flest mennesker i verden søger på. Vi bruger det alle dagligt og ukritisk. Jeg har ofte sagt, at jeg konkurrerer med Google, når jeg står og underviser. Elever i de større klasser har deres computer åben foran sig. *"Vi skal jo tage noter"*, argumenterer de. Når jeg som underviser kommer med en påstand, eller står og væver lidt ved om det var i 1998 eller 1999 en egentlig ligegyldig (for den store forståelse) begivenhed fandt sted, så er der fluks en velmenende elev eller tre, der lige har googlet det og afbryder det hele med en oplæsning fra den rigtige lærer, skulle man tro, nemlig Google. Det er til tider ok - men så skal man vide, hvad Google er. Og Google er jo, trods alt, ikke en alvidende Gud. Endnu.

I filosofiens ånd skal vi have et åbent sind, men ikke så åbent, at hjernen falder ud - for at citere Michael Linden-Vørnle (DTU), der i Hjerne-kassen på P1 godt nok talte i en helt anden sammenhæng om det åbne sind.

Den filosofiske samtale er i den grad truet i en tid, hvor alle har en mening om noget og egentlig ikke er interesseret i at høre hverken andres mening eller argumenter. Hvad værre er, så har jeg indimellem indtryk af, at de meninger folk giver udtryk for er dannet ud fra netop en søgning på Google eller via en influencer på de sociale medier, der ikke rigtig har interesseret sig for emnet. For at kunne forholde sig til dette - og for at kunne indføre eleverne i både den filosofiske, men også den kritiske tænkning, er vi jo både i kraft af at være voksne, men i høj grad som lærere nødt til selv at

kunne praktisere det. Vi bliver jo (også) dummere med tiden og med teknologien, siges der - og vi mister selv evnen til at undre os, hvis vi ikke vedligeholder den.

Filosofi i skolen fortjener at få mere plads i vores lærerbevidsthed, men måske endda som et fag på skemaet. Ind til sidstnævnte (aldrig) sker - må jeg sige, at kristendomskundskab ér et fag, der i allerhøjeste grad lægger op til netop at stille de undrende spørgsmål til livet, til religionerne, til skabelsen, til meningen, til hele det faktum, at vi alle er til på en klode, der spinner rundt i universet uden vi falder af, som en elev i tredje klasse sagde den anden dag.

Det vil virkelig undre mig, hvis nogen kan være uenig i dette.

Religioners Dag 2020

Hjerneboksen P1, søndag den 20. september 2020

Filosofipatrujen.dk

Rumforundren.dk

<https://www.folkeskolen.dk/1599182/ny-blog-fra-filosofi-i-skolen>

<https://jyllands-posten.dk/opinion/kronik/ECE9382358/filosofi-med-boern-er-svaret-uanset-spoergsmaalet/> (Filosofi med børn er svaret uanset spørgsmålet)